

А. Мустакас

ДОСЛІДЖЕННЯ МОВИ З ТОЧКИ ЗОРУ ПСИХОЛІНГВІСТИКИ

Стаття пов'язана із дослідженням мови з точки зору психолінгвістики. Психолінгвістика – це порівняно нова наука, яка складається з двох доволі сталих наук: лінгвістики та психології. Найбільш важливі сфери дослідження, що представлені у статті, мають на меті роз'яснити, яким чином відбуваються процеси розуміння людини, продукування, збереження, надбання та трансмісії мови; де мова знаходиться у мозку, частини якого активні в різних лінгвістичних процесах; як хвороба або певні пошкодження головного мозку впливають на психолінгвістичні процеси людини. Дослідження мови з точки зору психолінгвістики імплементує низку специфічних параметрів та факторів. Найбільш вагомі та суттєві представлені у статті. Так, думка та мова – це класичний погляд на те, що думка первинна ніж мова. Мови розвивались протягом часу для того, щоб людина могла висловлювати свої думки та ідеї. Інші контрастивні погляди на цей аспект стверджують, що людина може мислити логічно та зв'язно, оскільки мова вимагає цього. Стосовно лінгвістичної відносності, автор статті відзначає дві загальні теорії: лінгвістична відносність – погляд на те, що кожна мова має у своєму складі унікальні категорії та відмінності. Щодо лінгвістичного детермінізму, то, як відзначає автор, це спосіб сприймання та категоризації світу, який систематизовано мовою, якою ми розмовляємо. У статті розглядаються теорії мовного освоєння (language acquisition), яке розуміється як процес освоєння компетенції (оволодіння) в мові. Цей термін було використано для немовлят, які засвоювали їхню першу мову, а також для тих, хто вивчав мову як другу іноземну. Акомодация розглядається як спосіб, в якому спікер, найчастіше не надаючи особливої уваги, імітує або наслідує риси мовлення людини, з якою спілкується. Спікер у мові може використовувати певні слова або синтаксичні прийоми, які було використано його співбесідником нещодавно. Ця теорія підтверджує той факт, що використовуючи такий мовний стиль, співрозмовник виражає знак солідарності або соціальної нерівності. Саморегулювання та ментальний лексикон – це наступні етапи мовного дослідження з точки зору психолінгвістики. Пам'ять – одне з найважливіших мульти-функціональних понять у житті людини. Як відомо, пам'ять може бути сенсорною, короткостроковою та довгостроковою. Мовні особливості та здібності, які зберігаються у пам'яті, є індивідуальними для кожної людини. Отже, розглядаючи кожний етап мовного розвитку крізь призму психолінгвістики, можна стверджувати, що хоча ця наука є досить молодого, вона нерозривно пов'язана не тільки з мовними, а й з психологічними процесами кожної людини.

Ключові слова: психолінгвістика, лінгвістична відносність, акомодация, пам'ять, мовне оволодіння.

УДК 811.161.2'282

О. І. Новіцька

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАЗВ ЖІНОЧИХ ГОЛОВНИХ УБОРІВ У ГОВІРКАХ ПІДГАЄЧЧИНИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті досліджено назви жіночих головних уборів, що побутують на Підгаєччині. Наводяться пояснення говіркових назв з погляду семантики,

етимології. Визначено лексико-семантичні паралелі з іншими українськими діалектними континуумами.

Ключові слова: підгаєцькі говірки, лексико-семантична група, назви головних уборів, лексема.

Постановка проблеми. Упродовж останніх десятиліть побутова лексика стала об'єктом вивчення для багатьох лінгвістів. Дослідження тематичних груп побутової лексики дає цінну інформацію, що розширює емпіричну базу української діалектології. Увага до лексичного складу народних говірок зумовлена необхідністю більш детального дослідження структури словника окремих говірок, його системної організації, вирішення питання просторового розміщення лексики, взаємовідношень словникового складу різних діалектів.

Серед недостатньо досліджених в історичному та мовознавчому аспектах тематичних груп української лексики особливий інтерес становить побутова лексика, яка у словниковому складі української мови посідає помітне місце.

Велику групу побутової лексики, досить різноманітну і цікаву щодо походження та часу виникнення, становлять народні назви одягу. Назви одягу – складна багатопланова лексична система, компоненти якої виділяють на основі логіко-предметного членування. Це одні з найдавніших груп лексики, що пов'язані з матеріальною культурою суспільства [13, с. 138]. Тематична група назв одягу складається з окремих лексико-семантичних груп (ЛСГ) та утворює складну і розгалужену систему, до якої входить ЛСГ назв головних уборів.

Мета, завдання, актуальність дослідження. Мета нашої роботи – проаналізувати лексико-семантичні особливості назв жіночих головних уборів, які побутують у говірках Підгаєччини. Реалізація поставленої мети передбачала розв'язання таких завдань: 1) на підставі польових записів установити функціональну активність номенів на позначення досліджуваних сем говірок Підгаєччини; 2) подати структурно-семантичний та етимологічний аналіз лексем; 3) установити лексико-семантичні паралелі з іншими українськими діалектними континуумами.

Актуальність дослідження зумовлена відсутністю комплексного дослідження ЛСГ жіночих головних уборів у говірках Підгаєччини, попри те, що назви головних уборів багатьох регіонів досліджені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. ЛСГ назв головних уборів, що є складовою частиною ЛТГ назв одягу і взуття привертала увагу дослідників різних діалектних зон, зокрема, на території північного наріччя ці назви досліджували Л. Анісімова, Ф. Бабій, Г. Гримашевич, Д. Неділько, О. Никончук, Л. Пономар, А. Соколовська та ін.; в південно-східному регіоні – К. Глуховцева, Н. Клименко, О. Коваленко, Л. Лисиченко, Т. Ніколаєва, Т. Щербина та ін. Українську діалектну лексику південно-західного наріччя вивчали Г. Березовська, З. Бичко, Я. Вакалюк, В. Грещук, Н. Пашкова, Т. Піцура, О. Полянська, В. Прокопенко та ін. Також фіксацію назв головних уборів знаходимо у лексикографічних працях.

Матеріалом для дослідження стали власні польові записи, зібрані в 37-х населених пунктах Підгаєччини.

Виклад основного матеріалу. Головні убори – це компонент жіночого та чоловічого одягу, який призначений для захисту від несприятливих природних явищ: вітру, сонця, холоду, бруду, а також служить прикрасою, зокрема для дівчат.

На Підгаєччині основним головним жіночим убором вважається хустина. Хусткою покривають голову заміжні жінки, йдучи до храму. Велика роль хустки у весільному, похоронному обрядах, у таїнстві хрещення [3, с. 61].

Для найменування малої хустини, яку пов'язують на голову чи шию, у підгаєцьких говірках зафіксовано назви: *хус'тина* (весь ареал), *хус'тина з кон'ушинкоу*, *хус'тина з ка'пустоу* (Голг., Верб., Вол., Михайл.), *хус'тина з поли'тициу* (Голг., Верб., Вол., Михайл.), *ду'бова хус'тина* (Підг., Рудн., Литв., Сар. Литв.), *хус'тина з к'линчиком* (Зав., Носів, Серед., Затур., Гнил., Черв., Пан.), *ту'рецька хус'тина* (Підг., Стар. М., Сільце, Гол., Галич), *грецька хус'тина* (Верб., Голг.), *шал'єнова хус'тина* (Рудн., Литв., Стар. Литв., Лиса, Носів, Угрин.), *шал'єнка*, *шал'єн'їука* (Верб., Голг., Вол., Мозол.), *пар'чова хус'тина* (Підг., Стар. М., Муж., Сільце, Гол., Галич, Верб., Мирне), *гатласна хус'тина* (Білокр.), *хус'тина з в'їночком*, *хус'тина з ог'їрками*, *хус'тина з ду'бочком*, *хус'тина з йагодами*, *хус'тина з маками*, *хус'тина з х'марами*, *хус'тина з рожами*, *хус'тина з метеликами*, *хус'тина з неза'будками*, *хус'тина з колос'ками*, *хус'тина з кон'вал'їюу* (Рудн., Стар. Литв., Литв., Лиса, Носів, Боків, Шумл., Завал.).

Назва *хустина* є літературною нормою української мови, що позначає 'шматок тканини або в'язаний, трикотажний виріб, переважно квадратний, який пов'язують на голову, шию, напинають на плечі' [21, с. 175]. Щодо походження цього слова, то етимологи розглядають декілька версій: 1) походить від праслов. *xusta як праслов'янський діалектизм, властивий насамперед польському ареалу; 2) припускається також запозичення в українську мову з румунської мови, пор. рум. *fústă* 'спідниця' [10, с. 224].

Серед назв хустин, які відповідають малюнку чи орнаменту, який зображений на хустині, на Підгаєччині виділяються номени з такими означальними компонентами:

1. Назви, утворені від назв рослин: *хус'тина з кон'ушинкоу* – на хустині зображені рослини, квіти у вигляді конюшини; *хус'тина з поли'тициу* – рослини зображені у вигляді квіток, листя і гілочок (политиці) в'юнки; *хус'тина з неза'будками* – на хустині зображено квіти у вигляді незабудок; *хус'тина з колосками* – на хустині зображено колоски; *хус'тина з в'їночком* – на хустині зображено квіти у вигляді віночка; *хус'тина з рожами* – на хустині зображені квіти у вигляді троянд (рожі); *хус'тина з конвал'їюу* – на хустині зображені квіти у вигляді конвалії.

2. Назви, утворені від назв комах: *хус'тина з метеликами* – на хустині зображено метелики.

3. Назви, утворені від назв овочів, дерев, ягід: *хус'тина з ог'їрками* – на хустині зображено рослини подібні до огірків; *хус'тина з ка'пустоу* – зображено рослини подібні до капусти; *хус'тина з ду'бочком* – на хустині зображені дубові листки; *хус'тина з йагодами* – на хустині зображені ягоди ожини, вишні та ін.;

4. Назви, пов'язані з атмосферними процесами: *хус'тина з х'марами* – на хустині зображений малюнок у вигляді хмар.

На позначення хустини, край якої оздоблений малюнками різних яскравих кольорів прямокутної форми вживаються назви: *ду'бова хус'тина*, *хус'тина з к'линчиком*, *ту'рецька хус'тина*, *грецька хус'тина*.

Поряд із наведеними назвами на Підгаєччині простежуються номени: *шал'єнова хус'тина*, *шал'єнка*, *шал'єн'їука* – 'тонка шовкова хустина'; *пар'чова хус'тина* – 'тонка шовкова хустина із золотою чи срібною ниткою'; *гатласна хус'тина* – 'тонка атласна хустина'.

Назви *шал'єнова хус'тина*, *шал'єнка*, *шал'єн'їука* походять від назви *шаль*, що запозичена через польське і французьке посередництво з англійської мови, пор. англ. *shawl* 'шаль, шарф' [10, с. 371]. Лексичними паралелями до укр. *шаль* є рос. *шаль* 'хустка, тонка вовняна тканина', білор. *шаль* 'хустка; шарф', пол. *szal* 'шаль; шарф', болг. *шал* 'шаль; шарф' [10, с. 371].

Подібні назви побутують у поліських говірках – *шал'їн'їўка* ‘шерстяна хустка з китицями’, *шана'л'їўка* – ‘хустка червоного кольору’ «*Дав шана'л'їўку с френзл'ами*», *шал'їноха* ‘хустка з квітками’, *ша'л'оха* – ‘велика хустка з китицями’ [12, с. 258], у середньополіських – *шали'ноўка* ‘невелика святкова вовняна хустка; велика хустка з китицями і яскравими квітами, яку напинають на плечі’ [4, с. 176].

Назва *пар'чова хус'тина* в літературній мові вживається як прикм. до *'парча* ‘зроблена, пошита з парчі’ [19, с. 83]. Слово *парча* вживається на позначення ‘складноузорчастої тканини, зробленої з шовкових і золотих або срібних чи імітуючих їх ниток’ [19, с. 83], що запозичена із тюркських мов; пор. тур. *pağça* ‘шматок, клаптик’, клаптик’, походить від перс. *pārčā* ‘шматок, клаптик’ [8, с. 302].

На позначення великих зимових хустин на досліджуваній території зафіксовано лексеми: *'хустка*, *воў'н'енка* (весь ареал), *барабо'л'енка* (Литв., Стар. Литв., Рудн., Лиса, Носів, Угрин., Яблун., Завал.), *на'киданка* (Литв., Стар. Литв., Рудн., Лиса), *'циганка* (Підг., Стар. М., Муж., Сільце, Гол., Галич., Верб., Рудн.), *каз'ми'рова хус'тина* (Підг., Мирне, Муж.), *пл'ед^m* (Рудн., Литв., Стар. Литв., Боків, Шумл., Лиса, Носів), *пар'чова хус'тина з^c ф'рендзл'еми*, *хус'тина з^c ф'рендзл'еми* (весь ареал), *ку'ціўка* (Голг.), *коро'л'їўска хус'тина* (Підг., Стар. М., Сільце, Гол., Галич., Рудн., Литв., Стар. Литв., Угрин.) (див. карту № 1).

Лексема *'хустка* ‘велика зимова хустина’ в сучасній українській літературній мові вживається зі значенням ‘шматок тканини або в’язаний, трикотаажний виріб, переважно квадратний, який пов’язують на голову, шию, напинають на плечі’ [21, с. 175]. Походить від слова *хустина*.

Лексичними паралелями до української назви хустка є білор. *|хустка*, *'хуста* ‘хустка’, рос. *'хустка*, *'хуста*, пол. *chusta*, *chustka* ‘хустка, одяг, білизна’

Лексема *воў'н'енка* у підгаєцьких говірках зафіксована як назва ‘великої вовняної хустини’, що утворена від слова *вовна*.

Ізгласа назви *воў'н'енка* продовжується у буковинських говірках – *'воў'анка*, *'воў'енка*, *'воў'інка* із значеннями 1) ‘вовняне рядно’; 2) ‘вовняна ганчірка для чищення взуття’ [16, с. 62], у західнополіських – *воў'інка* ‘вовнянка’ [11, с. 87], у середньополіських – *'воў'анка* ‘велика тепла суконна хустка, яка накидається на плечі’ [4, с. 33], у лемківських – *воў'анка* ‘велика хустка з чистої вовни розмірами 1,5 × 1,5 м.’, ‘вовняна спідниця або сукня’ [15, с. 51].

Назва *барабо'л'енка* на досліджуваній території вживається у значенні ‘зимова шерстяна хустина’. У літературній мові та у інших говорах української мови лексему *барабо'л'енка* зі значенням ‘зимова шерстяна хустина’ не зафіксовано.

Назва *на'киданка* утворена від слова *накидати*, що на досліджуваній території вживається на позначення великої зимової хустини, яку накидають на плечі.

Найменування *'циганка* вживається на позначення чорної шовкової хустини утворене лексико-семантичним способом від *циганка* з огляду на темний (чорний) колір. Окрім Підгаєччини подібна назва побутує у середньополіських говірках – *ци'ганка* ‘чорна велика хустина з китицями’ [4, с. 169].

У сучасній українській літературній мові і в інших говорах української мови лексему *на'киданка*, не засвідчено.

Найменування *каз'ми'рова хус'тина* що позначає ‘теплу кашемірову хустку’ у сучасній українській літературній мові не зафіксовано. Назва *казьмирова*, очевидно, є наслідком діалектної фонетичної адаптації лексеми *кашемірова*, що запозичена з іт. *casimiro* ‘від назви Кашмир’ [22, с. 160].

Подібну назву зафіксовано у лемківських говірках *казі/мірка* ‘кашмірова хустка з тороками’ [15, с. 129]. У інших діалектах української мови подібних назв не зафіксовано.

Лексема *пл'ед^m* ‘велика зимова хустина’ в сучасній українській літературній мові фіксується зі значенням ‘шерстяне або напівшерстяне покривало, переважно з торочками, яке використовують як хустку або ковдру’ [19, с. 574]. В українську мову слово *плед* запозичено з англійської мови, пор. англ. *plaid* ‘шотландський плед, вживаний замість плаща’ [8, с. 436].

Подібні назви простежуються в наддністрянських говірках – *пл'ед* ‘велика тепла жіноча хустка’ [23, с. 208], *пл'ем^o* ‘жіноча хустина’ [2, с. 148]. Відповідники в рос., білор., болг. *плед*, пол. *pled*, ч. слц. слн. *pléd* ‘покривало, яке використовують як хустку або ковдру’ [8, с. 436].

Назва *пар'чова хус'тина з ф'рендзл'еми* на дослідженій території позначає ‘шовкову хустину із золотою ниткою та торочками’. Слово *парча*, від якого утворено *парчова*, має значення ‘складноузорова тканина, зроблена з шовкових і золотих або срібних чи імітуючих їх ниток’, запозичене з тюрських мов. Компонент номінації *з'ф'рендзл'еми* від *ф'рензлі* ‘торочки’ є діалектним, що запозичений з польської мови [10, с. 130]. Компонент номінації *з'ф'рендзл'еми* від *ф'рензлі* ‘торочки’ в сучасній українській літературній мові кваліфіковано як діалектне [20, с. 643].

Лексема *'куціўка* на Підгаєччині побутує для найменування зимової хустини із овечої шерсті, ймовірно, утворена від слова *куцяня* ‘назва вівці’ [7, с. 165]. У інших говірках української мови подібних назв не зафіксовано.

Назва *коро'л'їус'ка хус'тина* на Підгаєччині вживається на позначення тонкої шовкової хустки білого кольору, на якій зображені квіти і метелики різних кольорів; утворена від назви рослини *королевій цвіт* ‘декоративна трав'яниста рослина родини бобових з витким стеблом, загостреними округлими листочками й червоними, блідо-рожевими або строкатими квітками; королевій цвіт’ [18, с. 296].

Назва *барабо'л'енка* вживається у значенні ‘зимова шерстяна хустина’. У літературній мові та інших говорах української мови лексеми *'куціўка*, *коро'л'їус'ка хус'тина*, *барабо'л'енка* у значенні ‘зимова шерстяна хустина’ не зафіксовано.

Для позначення літньої малої хустини в підгаєцьких говірках вживаються назви *га'з'їўка* (весь ареал), *ка'синка*, *ко'синка* (весь ареал), *пла'тина* (весь ареал), *п'латок* (весь ареал).

Лексема *га'з'їўка* ‘літня газова хустина’ утворилася від назви газова хустина [17, с. 14] внаслідок суфіксальної універбації *газова хустина* > *га'з'їўка*.

Назва *га'з'їўка* на позначення ‘літньої хустини’ побутує у наддністрянських говорах [2, с. 148], західнополіських – *га'зіўка* ‘невелика жіноча хустина з тонкої тканини’ [1, с. 3].

Назви *ка'синка*, *ко'синка* ‘літня хустина трикутної форми’ у сучасній українській літературній мові вживаються на позначення ‘трикутної жіночої хустки, яку носять на голові або шиї’ [18, с. 305]. За етимологічними дослідженнями слово *ка'синка* ‘трикутна жіноча хустка’ запозичена з російської мови; рос. *ко'сынка* ‘косинка’. Лексема *ка'синка* та її деривати із семантикою ‘головний убір’ відомі у білор. *ка'сынка*, слц. *kosinka* мовах [9, с. 3].

Назва *пла'тина* ‘літня полотняна хустина’ у значенні ‘хустка’ в Словнику української мови кваліфікована як діалектна [19, с. 568]. Слово походить від праслов. **platъ* ‘частина, шматок (тканини)’, очевидно, пов'язане з *plata* ‘плата’, **polt-no* (**poltъno*) ‘полотно’ [8, с. 430].

Лексема *пла'ток* 'літня полотняна хустина' у сучасній українській мові вживається зі значенням 'хустка' і кваліфіковане як розмовне [19, с. 569].

Подібні назви поширені і в інших українських говорах, наприклад у бойківських – *пла'тина* 'крижмо' [14, с. 79], у гуцульських – *пла'тина* 'хустина' [5, с. 150], буковинських – [16, с. 428], лемківських – *пле'тінка* 'хустина виплетена із високоякісної шерсті' [6, с. 291; 15, с. 235].

Висновок. Сьогодні багато тематичних груп лексики українських говірок, великі говіркові масиви залишаються не дослідженими. До ареалів, що недостатньо вивчені, належать і підгаєцькі говірки, які своїми лексемами збагачують українську мову. Лексичні одиниці говірки становлять номени, які з тим же значенням уживаються і в інших українських діалектах, багато з них є загальнонародними і нормативними, проте значна їхня кількість характеризується низкою особливостей.

Назви жіночих головних уборів у підгаєцьких говірках неоднорідні щодо їхнього поширення. Серед них виділяються вузьколокальні діалектизми, які, крім кількох населених пунктів Підгаєччини, ніде більше не засвідчено (*бара'бол'енка* 'хустина', *на'киданка* 'хустка', *корол'їўска хус'тина* 'біла велика хустина', *куціўка* 'зимова хустина', *каз'ми'рова хус'тина* 'велика зимова хустина'). Ряд підгаєцьких назв головних уборів мають лексико-семантичні паралелі у інших говорах української мови. Особливістю побутової лексики Підгаєччини є її тісний зв'язок з одним із найрухливіших елементів матеріальної культури, що робить її динамічною та нестійкою. Тому активний процес розвитку, збагачення групи назв одягу не припиняється і досі.

Список використаної літератури

1. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок : у 2 т. / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : Вежа, 2000. – Т. 1 : А–Н. – 354 с. ; Arkushyn H. L. Slovnuk zakhidnopoliskykh hovirok : u 2 t. / H. L. Arkushyn. – Lutsk : Vezha, 2000. – Т. 1 : А–Н. – 354 с.
2. Бичко З. М. Діалектна лексика наддністрянського говору / З. М. Бичко. – Тернопіль : Лідер, 2000. – 280 с. ; Bychko Z. M. Dialektna leksyka naddnistrianskoho hovoru / Z. M. Bychko. – Ternopil : Lider, 2000. – 280 s.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу : Етнографічний нарис у 2-х т. / О. Воропай. – Репринт. відтворення вид. 1958. – Київ : Оберіг, 1991. – Т. I. – 454 с. ; Voropai O. Zvychai nashoho narodu : Etnohrafichnyi narys u 2-kh t. / O. Voropai. – Reprint. vidtvorennia vyd. 1958. – Kyiv : Oberih, 1991. – Т. I. – 454 s.
4. Гримашевич Г. І. Словник назв одягу та взуття середньополіських та суміжних говірок / Г. І. Гримашевич. – Житомир, 2002. – 184 с. ; Hrymashevych H. I. Slovnuk nazv odiahu ta vzuttia serednopoliskykh ta sumizhnykh hovirok / H. I. Hrymashevych. – Zhytomyr, 2002. – 184 s.
5. Гуцульські говірки : короткий словник / за ред. Я. Закревської. – Львів : Інститут українознавства, 1997. – 232 с. ; Hutsulski hovirky : korotkyi slovnuk / za red. Ya. Zakrevskoi. – Lviv : Instytut ukrainoznavsta, 1997. – 232 s.
6. Дуда І. Лемківський словник / І. Дуда. – Тернопіль : Астон, 2011. – 376 с. ; Duda I. Lemkivskiy slovnuk / I. Duda. – Ternopil : Aston, 2011. – 376 s.
7. Етимологічний словник української мови в 7 т. / редкол. : О. С. Мельничук (головн. ред.) та ін. – Київ : Наук. думка, 1989. – Т. 3 : Кора–М. – 552 с. ; Etymolohichnyi slovnuk ukrainskoi movy v 7 t. / redkol. : O. S. Melnychuk (holovn. red.) ta in. – Kyiv : Nauk. dumka, 1989. – Т. 3 : Kora–M. – 552 s.
8. Етимологічний словник української мови в 7 т. / редкол. : О. С. Мельничук (головн. ред.) та ін. — Київ : Наук. думка, 2004. – Т. 4 : Н–П. – 656 с. ; Etymolohichnyi

slovník ukraínskoj movy v 7 t. / redkol. : O. S. Melnychuk (holovn. red.) ta in. – Kyiv : Nauk. dumka, 2004. – T. 4 : N–P. – 656 s.

9. Етимологічний словник української мови в 7 т. / редкол. : О. С. Мельничук (головн. ред.) та ін. – Київ : Наук. думка, 2006. – Т. 5 : Р–Т. – 704 с. ; Etymolohichnyi slovník ukraínskoj movy v 7 t. / redkol. : O. S. Melnychuk (holovn. red.) ta in. – Kyiv : Nauk. dumka, 2006. – T. 5 : R–T. – 704 s.

10. Етимологічний словник української мови в 7 т. / редкол. : О. С. Мельничук (головн. ред.) та ін. – Київ : Наук. думка, 2012. – Т. 6 : У–Я. – 568 с. ; Etymolohichnyi slovník ukraínskoj movy v 7 t. / redkol. : O. S. Melnychuk (holovn. red.) ta in. – Kyiv : Nauk. dumka, 2012. – T. 6 : U–Ya. – 568 s.

11. Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок / М. М. Корзонюк // Українська діалектна лексика : зб. наук. праць. – Київ : Наук. думка, 1987. – С. 62–267 ; Korzoniuk M. M. Materialy do slovníka zakhidnovolynskykh hovirok / M. M. Korzoniuk // Ukrainska dialektna leksyka : zb. nauk. prats. – Kyiv : Nauk. dumka, 1987. – S. 62–267.

12. Лисенко П. С. Словник поліських говорів / П. С. Лисенко. – Київ : Наук. думка, 1972. – 260 с. ; Lysenko P. S. Slovník poliskykh hovoriv / P. S. Lysenko. – Kyiv : Nauk. dumka, 1972. – 260 s.

13. Новіцька О. І. Назви плечового одягу в говірках Підгаєччини Тернопільської області / О. І. Новіцька // Лінгвостилістичні студії. – 2017. – Вип. 6. – С. 137–147 ; Novitska O. I. Nazvy plechovoho odiahu v hovirkakh Pidhaiechchynu Ternopilskoï oblasti / O. I. Novitska // Lihnvostylistychni studii. – 2017. – Vyp. 6. – S. 137–147.

14. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : у 2-х ч. / М. Й. Онишкевич. – Київ : Наук. думка, 1984. – Ч. 2 : О–Я – 517 с. ; Onyshkevych M. Y. Slovník boikivskykh hovirok : u 2-kh ch. / M. Y. Onyshkevych. – Kyiv : Nauk. dumka, 1984. – Ch. 2 : O–Ya – 517 s.

15. Пиртей П. Короткий словник лемківських говірок / П. О. Пиртей; упор. і підгот. до друку Є. Д. Турчак. – Івано-Франківськ : Сіверсія МВ, 2004. – 364 с. ; Pyrtei P. Korotkyi slovník lemківskykh hovirok / P. O. Pyrtei; upor. i pidhot. do druku Ye. D. Turchak. – Ivano-Frankivsk : Siversiia MV, 2004. – 364 s.

16. Словник буковинських говірок / за ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с. ; Slovník bukovynskykh hovirok / za red. N. V. Huivaniuk. – Chernivtsi : Ruta, 2005. – 688 s.

17. Словник української мови в 11-ти т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол.) та ін. – Київ : Наук. думка, 1971. – Т. 2 : Г–Ж. – 550 с. ; Slovník ukraínskoj movy v 11-ty t. / red. kol. : I. K. Bilodid (hol.) ta in. – Kyiv : Nauk. dumka, 1971. – T. 2 : H–Zh. – 550 s.

18. Словник української мови в 11-ти т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол.) та ін. – Київ : Наук. думка. – Т. 4 : І–М. – 840 с. ; Slovník ukraínskoj movy v 11-ty t. / red. kol. : I. K. Bilodid (hol.) ta in. – Kyiv : Nauk. dumka. – T. 4 : I–M. – 840 s.

19. Словник української мови в 11-ти т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол.) та ін. – Київ : Наук. думка, 1975. – Т. 6 : П–Поїти. – 832 с. ; Slovník ukraínskoj movy v 11-ty t. / red. kol. : I. K. Bilodid (hol.) ta in. – Kyiv : Nauk. dumka, 1975. – T. 6 : P–Poity. – 832 s.

20. Словник української мови в 11-ти т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол.) та ін. – Київ : Наук. думка, 1979. – Т. 10 : Т–Ф. – 658 с. ; Slovník ukraínskoj movy v 11-ty t. / red. kol. : I. K. Bilodid (hol.) ta in. – Kyiv : Nauk. dumka, 1979. – T. 10 : T–F. – 658 s.

21. Словник української мови в 11-ти т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол.) та ін. – Київ : Наук. думка, 1980. – Т. 11 : Х–Ь. – 699 с. ; Slovník ukraínskoj movy v 11-ty t. / red. kol. : I. K. Bilodid (hol.) ta in. – Kyiv : Nauk. dumka, 1980. – T. 11 : Kh–B. – 699 s.

22. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка в 4-х т. / М. Фасмер ; пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. – 2-е изд., стереотип. – Москва : Прогресс, 1986. – Т. 2 : Е–Муж. – 642 с. ; Fasmer M. Etimologicheskiy slovar russkogo yazyka v 4-kh t. / M. Fasmer ; per. s nem. i dop. O. N. Trubacheva. – 2-e izd., stereotip. – Moskva : Progress, 1986. – Т. 2 : Ye–Muzh. – 642 s.

23. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник / Г. Шило. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 288 с. ; Shylo H. Naddnistrianskyi regionalnyi slovnyk / H. Shylo. – Lviv : In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakivycha NAN Ukrainy, 2008. – 288 s.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2017.

O. I. Novitska

SEMANTIC PECULIARITIES OF THE NAMES OF WOMEN'S HEAD-DRESSES IN SUBDIALECTS OF PIDHAYTSI REGION

The article analyses the names of head-dresses that prevail on the territory of Pidhaytsi region of Ternopil oblast. Pidhaytsi subdialects are the central part of Naddnistriansk dialect and to some extent represent peculiarities of subdialects of Naddnistriansk dialect of south-western parlance.

Pidhaytsi region is located in the western part of Ternopil oblast. The area of Pidhaytsi region borders on Terebovlia, Buchach, Monastyrsk, Berezhany and Kozova regions of Ternopil oblast and Halych region of Ivano-Frankivsk Oblast.

Today many thematic groups of Ukrainian subdialects, large subdialectic areas are not investigated. To the areas that are not studied enough belong Pidhaytsi subdialects that enrich the Ukrainian language with their lexical items. Lexical units of a subdialect are nomens that are used in other Ukrainian dialects having the same meaning. A lot of them are nationwide and normative but many of them are characterized by a number of peculiarities.

Each name that is recorded on the territory of Pidhaytsi region is characterized according to particular parameters. The semantics of a lexical item is found out, the list of settlements in subdialects of which nomination is testified is given, documentation in nontechnical and specialized dictionaries is indicated, lexical-semantic parallels in other subdialects of the Ukrainian language and in other languages are distinguished, the origin of a lexical item is determined.

The names of women's head-dresses in Pidhaytsi region subdialects are non-uniform according to their distribution. Among them can be distinguished local dialects that are not found anywhere except some settlements in Pidhaytsi region («baraboliienka» – kerchief, «nakydanka» – kerchief, «korolivska khustyna» – big white kerchief, «kutsivka» – winter kerchief, «kazmyrova khustyna» – big winter kerchief). A number of Pidhaytsi names of women's head-dresses have lexical-semantic parallels in other subdialects of the Ukrainian language.

The area of prevalence of the names of women's head-dresses in the vocabulary of Pidhaytsi subdialects is marked on the map. The location of the studied vocabulary allows separating some groups into microareas: western, north-western and eastern. These groups of subdialects are not isolated local formations, boundaries between them are not indistinct, each combination is spreading on the territory of neighboring zones or microareas of specific peculiarities are distinguished.

The characteristic feature of the everyday vocabulary of Pidhaytsi region is its close relation to one of the most flexible elements of the material culture that makes it dynamic

and unstable. For this reason active process of development, enrichment of the group of clothes names is not decreasing up to now.

Key words: Pidhaytsi subdialects, lexical-semantic group, names of head-dresses, lexical item.

**Алфавітний покажчик назв населених пунктів
 Підгаєцького району Тернопільської області**

Боків	2	Мужилів	26
Бронгалівка	9	Новосілка	20
Білокриниця	35	Носів	13
Вага	30	Пановичі	17
Вербів	14	Підгайці	1
Волиця	32	Поплави	18
Галич	31	Рудники	11
Гнильче	23	Середне	28
Голгоча	15	Сільце	22
Голендра	29	Сонячне	37
Завалів	6	Старе Місто	34
Загайці	33	Старий Литвинів	36
Заставче	7	Степове	19
Затурин	25	Угринів	4
Лиса	12	Червень	24
Литвинів	10	Шумляни	3
Мирне	8	Юстинівка	21
Михайлівка	27	Яблунівка	5
Мозолівка	16		

Карта № 1

